

ОСНОВНО УЧИЛИЩЕ „ЗАХАРИ СТОЯНОВ“

гр. Варна, кв. „Чайка“, тел. 052/ 301-897, <http://www.ou-zaharistoyanov.com>

УТВЪРЖДАВАМ:

ТОДОРКА КОЛЕВА

Директор на ОУ „Захари Стоянов“

УЧИЛИЩНА ПОЛИТИКА **за превенция и интервенция на насилие и тормоз**

2018/2019 учебна година

I. ВЪВЕДЕНИЕ И ЦЕЛИ НА НАСТОЯЩИЯ ДОКУМЕНТ

Настоящият документ е изготвен въз основа на Механизъм за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование и Алгоритъм за прилагане на Механизма, утвърдени с Заповед №РД09-5906/28.12.2017г. на МОН.

Въвеждането на общ механизъм се налага от разбирането, че реален напредък в справяне с насилието и тормоза може да бъде постигнат само при прилагането на последователна и целенасочена политика, която се споделя и изпълнява от всички участници в образователният процес. Тази политика е част от цялостната съвкупност от политики за развитие на ОУ „Захари Стоянов”, град Варна и регламентира в дългосрочен план целите и задачите по отношение на превенция на насилието, както и разписва конкретни роли, отговорности и процедури за действие при възникнали ситуации на насилие и тормоз. Тези елементи са подробно разгледани в настоящия документ.

II. ИЗМЕРЕНИЯ НА НАСИЛИЕТО И ТОРМОЗА В СИСТЕМАТА НА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО И УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Какво е насилие?: В България в официална употреба е дефиницията на насилието, дадена в параграф 1, т.1, 2, 3, 4 и 5 на допълнителната разпоредба на Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето:

Насилие над дете е всеки акт на физическо, психическо или сексуално насилие, пренебрегване, търговска или друга експлоатация, водеща до действителна или вероятна вреда върху здравето, живота, развитието или достойнството на детето, което може да се осъществява в семейна, училищна и социална среда.

Физическо насилие е причиняване на телесна повреда, включително причиняване на болка или страдание без разстройство на здравето.

Психическо насилие са всички действия, които могат да имат вредно въздействие върху психичното здраве и развитие на детето като подценяване, подигравателно отношение, заплаха, дискриминация, отхвърляне или други форми на отрицателно отношение, както и неспособността на родителя, настойника и попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури подходяща подкрепяща среда.

Сексуално насилие е използването на дете за сексуално задоволяване. Сексуално насилие и злоупотреба над дете според определението на Световната здравна организация е „участието на дете в сексуални действия, които той или тя не разбира напълно и за които не е в състояние да даде информирано съгласие, или за които детето не е подготвено от гледна точка на развитието си и не може да даде съгласие, или които са в нарушение на законите или социалните табу на обществото”.

Пренебрегване е неуспехът на родителя, настойника или попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури развитието на детето в една от следните области: здраве, образование, емоционално развитие, изхранване, осигуряване на дом и безопасност, когато е в състояние да го направи.

Насилието може да бъде от възрастен към дете, между деца и от дете към възрастен.

Какво е тормоз?: Тормозът е специфичен вид насилие сред децата и е сред най-неуловимите форми на агресивно поведение и насилие. Но не всеки акт на насилие е тормоз. Тормозът между връстници е групов феномен. Случаите на тормоз се извършват в групова среда, в присъствието на други връстници и в отсъствието на възрастни.

Тормозът, независимо от това как се упражнява, е много сериозно, оставящо траматични следи действие, защото тормозеният не може да се защити със собствени усилия. Тормозът не спира от само себе си, без външна намеса.

Ключови в разбирането за тормоза са следните характеристики:

1. злонамерена проява, която има за цел да нарани или унижи дете;

2. извършва се от позиция на силата, като едната страна използва доминиращата си позиция за да нарани другата физически или психически, да я унизи или изолира от социалния живот;
3. повтаря се многократно във времето, а не е еднократен и изолиран акт на агресия.

Проявите на тормоз най-общо могат да бъдат описани като:

Физически тормоз- блъскане, щипане, разрушаване, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение;

Психически тормоз- подмятания, подиграване, закачане, обиди, омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане на личните вещи, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене, словесни изрази, които имат за цел да унижат и оскърбят детето на база раса, пол, религия, сексуалност, увреждане или друго, с което се подчертава различие от останалите. Когато е в група – под формата на изолиране, игнориране, изключване от групови дейности, избягване, одумване и разпространение на зловни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз.

Сексуален тормоз- представлява всяка форма на нежелано словесно, несловесно или физическо поведение със сексуален характер, имащо за цел или водещо до накърняване на достойнството на лицето, и по-специално създаване на смущаваща, враждебна, деградираща (принизяваща), унизителна или обидна обстановка. Включва измислянето на сексуализирани прякори или имена, коментари за външността на някой и подигравки със сексуално значение, неподходящо докосване, бележки и надписи със сексуално съдържание и т.н. до по-екстремни форми на нападение и насилие.

Кибернасилие и Кибертормоз- насилие и тормоз, които се осъществяват в дигитална среда чрез дигитални устройства. Включват създаване и разпространение на обидни, заплашителни и подигравателни визуални материали, снимки и текстови съобщения, които уронват достойнството на детето или го унижават: снимането на дете с мобилен телефон и свободното разпространяване на снимки или видеозапис без негово съгласие, кражба на самоличност/профили, обиди, разпространение на слухове в социалните мрежи и др.

Ако дете е въввлечено в рискована ситуация онлайн, това винаги има своите отражения в реалния му живот. Преживяванията за детето могат да бъдат дори по-унизителни, тъй като кибертормозът не може да бъде прекратен веднага и е достъпен до много по-голям кръг хора.

Разлики между тормоз и закачки или игра между децата и учениците

По-голямата част от ситуациите на тормоз могат да бъдат овладени от учителите, а някои – от самите деца. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест. На първо място важно е да се раграничат случаите, когато не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между децата.

Признаци, по които може да се разпознаят насилието и тормозът:

- различни по вид и цвят натъртвания, включително синини, постоянни или чести червени петна, включително от пръсти, насинени очи, следи от ухапване;
- неправдоподобни или объркани обяснения за травмите, включително едносрични отговори;
- безпокойство и крайности в поведението- от агресивност до пасивност;
- лоша представа за себе си-децата смятат, че са заслужили насилието;
- прекалена отстъпчивост на детето и оставяне без протест да се прави каквото и да било с него;
- влошаване на здравословното състояние, което включва прилошавания, главоболие, отпадналост;
- влошаване на успеха от обучението и чести отсъствия от училище;
- чести отсъствия от определени часове;

- детето може да стане затворено и изолирано, да не желае да контактува с връстниците си;
- агресивно поведение и/или поведение, насочено към привличане на вниманието, упорито непослушание, самонараняване;
- внезапни избухвания, които са необичайни за възрастта или нивото на развитие на детето;
- бягане и криене, включително зачестили бягства от училище;
- загуба на доверие, неучастие в общите занимания в училище, ниска самооценка;
- употреба на алкохол, медикаменти, самозанемаряване (постоянно обличане на едни същи дрехи или отказ да сресва косата си);
- психосоматични симптоми, като болки в стомаха, главоболие, гадене и др., оплакване, че сънува кошмари и сънят му е нарушен.
- различни прояви на сексуално поведение (имитация на сексуален акт, разголване, използване на език, свързан със сексуални действия и т.н., които са нехарактерни за съответната възраст).
- наблюдават се промени в навиците или в използването на интернет и социалните мрежи.

Тормозът между деца спада към насилието над дете и се третира с мерките на Закона за закрила на детето. Съгласно чл. 7, ал.1 и 2 от Закона за закрила на детето, всяко дете има право на закрила от насилие и всеки, на когото стане известно за дете, преживяло насилие, е длъжен да сигнализира органите по закрила.

III. ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ НА УЧИЛИЩНАТА ПОЛИТИКА ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И ИНТЕРВЕНЦИЯ НА НАСИЛИЕ И ТОРМОЗ

Превенцията и интервенцията на насилието и тормоза в ОУ „Захари Стоянов”, град Варна са неизменна част от разработените и прилагани в училището цялостни политики за 1.подкрепа на личностното развитие; 2.изграждане на позитивен организационен климат; 3.утвърждаване на позитивна дисциплина; 4.развитие на училищната общност.

1. Основни цели на политиката за превенция и интервенция на насилието са:

- да създаде позитивна култура и климат в училището;
- да разработи система за превенция, която създава условия за превантивна работа с класа и включва децата и учениците в образователни дейности, семинари, работилници, които да ги запознаят с различните форми на насилие и тормоз, да възпитават уважение и толерантност към различията, да развиват чувствителност към границите на другия, етика на взаимоотношенията, кое поведение е приемливо и кое – не, как да се реагира на неприемливо поведение, др.;
- да създаде система за интервенция като разработи или разясни съществуващи правила и процедури във връзка с всяка една проява на насилие и тормоз, вкл. по отношение на идентифициране и сигнализиране;
- да създаде система за предоставяне на подкрепа за пострадалите и въввлечените в ситуацията на насилие и тормоз;
- да развие устойчива система за изграждане на капацитет у всички участници в образователния процес под формата на обучителни дейности, механизми за сътрудничество с други, външни за училището организации, изграждане на ефективна система за дежурства и др.;
- да създава механизми за проследяване на ефективността от дейностите по превенция и интервенция.

2. Специфични принципи:

2.1.Позитивна култура и климат, които:

-приемат различieto и разнообразieto и се базират на принципите на приобщаващото образование;

- дават възможност за развитие на сигурна среда, в която децата открито споделят и обсъждат теми, свързани с насилието;
- насърчават взаимоотношения на уважение сред цялата общност.
- 2.2.Ефективно лидерство.
- 2.3.Прилагането на цялостен институционален подход.
- 2.4.Споделено разбиране на насилието и тормоза и последиците.
- 2.5.Подкрепа и мотивиране на учениците и служителите, в т.ч. информирани, обучение, консултиране, супервизия и изграждане на капацитет за справяне с насилието.
- 2.6.Въвеждане на образователни стратегии и дейности за превенция (вкл. мерки по информирани), които:
  - развиват емпатия, уважение и резиланс сред учениците.
  - ясно адресират агресивно поведение.
  - изграждат нулева толерантност към всички форми на насилие.
- 2.7.Системност и регулярност при вписване, изясняване и прилагане на мерки и последващи действия в случаи на насилие и тормоз;
- 2.8.Координация и последователни усилия от страна на училището за изграждане на мрежа от взаимовръзки и взаимодействия за изграждане на по-сигурна среда;
- 2.9.Партньорство с родителите;
- 2.10.Непрекъсната оценка и проследяване на ефективността на цялостната политика за превенция и интервенция на насилие и тормоз.

3. Създаване на училищен координационен съвет за превенция и интервенция на насилие и тормоз.

Председател: Нина Владова - ЗДУД

Членове: Станислава Петрова- педагогически съветник

Елена Петрова - старши начален учител

Димитър Германов – старши учител по История и цивилизация

Невена Христова – ученик 7г клас

Елена Чалъкова - педставител на родителската общност

Координационният съвет отговаря за планиране, проследяване и координиране на усилията за справяне с насилието и тормоза.

4. Оценка на ситуацията

В началото на всяка учебна година се осъществява оценка и анализиране на ситуацията в училище, която обхваща следното: До колко са запознати учениците с темата за насилие и тормоз? Какви видове и форми на насилие и тормоз има в училище? Колко често те се проявяват? Къде са местата, на които най-често се случват? Кой са участниците? Как се е реагирало до момента? Какво следва да се предприеме, за да бъде реакцията ефективна? Резултатите от оценката и наличието на проблем се обсъждат на тематичен педагогически съвет, могат да бъдат обсъдени на родителски срещи и в часовете на класа.

5. Изготвяне на план за превенция и интервенция на насилието и тормоза

На базата на извършените оценка и анализ на ситуацията в училище се изготвя и реализира от Координационния съвет План за превенция и интервенция на насилието и тормоза и се утвърждава от директора. Планът включва дейности на равнище институция и на ниво клас.

6. Работа с родители

Включването на родителите е важна част от реализирането на цялостната политика и важно условие за нейната ефективност. Родителите се привличат като партньори в дейностите по превенция и интервенция.

6.1. Партньорство с родителите за съдействие по превенция на насилието и тормоза:

-Провеждане на тематични родителски срещи;

-Родители, които да се включат, представяйки своите професии, хобита, интереси, правейки видима връзката между образованието и приложението му в живота.

-Родители, които да посредничат за осъществяване на връзката между училището и други организации и институции;

-Родители – специалисти от областта на помагащите професии (психолози, социални работници, медиатори, лекари) или други професии, които могат да бъдат полезни и с чиято помощ могат да се реализират училищни инициативи;

-Родители, изявили желание да се включат в групи за придружаване на определени групи деца по пътя от дома до училище;

6.2. Партньорство с родителите в случаи на интервенция на насилието и тормоза:

-Необходимо е родителите на участващите в ситуацията на насилие или тормоз деца да бъдат уведомени за случилото се;

-Добре е останалите родители от класа също да бъдат информирани за ситуацията и предприетите действия с цел изясняване на неизвестните и сваляне на напрежението. По този начин се ограничават различни интерпретации и спекулации поради непознаване на ситуацията. Родителите трябва да бъдат информирани, че критиките, обидите и negliжирането на другото дете или деца от тяхна страна са недопустими и само ще задълбочат конфликта.

-Разговорът трябва да бъде проведен на подходящо място, в партньорски взаимоотношения, като се остави отворено пространство за споделяне на техните опасения и гледни точки; от разговора могат да бъдат изведени конкретни договорености – кой какво може да предприеме и какво се очаква като резултат. Конструктивно е учителят да дава конкретни препоръки на родителите какво биха могли да направят и да обсъжда дали това е според възможностите им. По преценка, учителят може да насочи родителите за консултация с педагогическия съветник или с други специалисти при необходимост.

6.3. В случай че родителите отказват да съдействат или по някъкъв начин възпрепятстват действията на училището учителят следва да се обърне към Координационния съвет и случаят да се обсъди.

7. Ресурсна обезпеченост

Ръководството на училището е необходимо да осигурява:

-ежегодно обучение на служителите по теми, свързани с насилието и тормоза;

-обучени специалисти за интервенция в ситуации на тормоз в институцията, а при липса на такива да се обърне към външни специалисти, които са обучени за интервенция в ситуации на тормоз;

-информация, материали по темата за насилието и тормоза в училището, информация за наличните ресурси в общността и други.

IV. КЛАСИФИКАЦИЯ НА ФОРМИТЕ НА НАСИЛИЕ И ТОРМОЗ И ПРЕДПРИЕМАНЕ НА СЪОТВЕТНИ ДЕЙСТВИЯ

Ниво на насилие и тормоз	Отговор на училището
ПЪРВО НИВО Нарушаване на правилата	Прекратяване – изтъкване на нарушеното правило – налагане на съответната последица.

ВТОРО НИВО Повтаряне на едни и същи нарушения на правила или насилие с по-сериозни последици – тормоз	Прекратяване на ситуацията. Вписване в дневника за случаи на насилие или тормоз възстановяване на щетата, разговор с родителите. По преценка уведомяване на ОДЗ и/или полицията.
ТРЕТО НИВО Системна злоупотреба, както и ситуации, в които съществува опасност за живота и здравето за който да е от участниците в ситуацията	Прекратяване на ситуацията. Вписване в дневника за случаи на насилие или тормоз. Оценка на потребностите и изготвяне на план за действие. Уведомяване на ОЗД и/или полицията.

Първо ниво

1. Нарушаване на правилата.

1.1. Форми на физическо насилие: леко удряне, бутане, щипане, драскане, дърпане на коса, хапане, подритване, замърсяване или разрушаване на нечия събственост.

1.2. Форми на психическо насилие: омаловажаване, клюкарене, обиждане, осмиване, засрамване, подвикване, ругане, клеветене, подигравки, унижение, заплахи, нецензурни/неприлични коментари, измисляне на прякори, изключване от групови или съвместни дейности, фаворизация/предпочитания, базирани на различие, разпространение на слухове.

1.3. Форми на сексуално насилие: показване на неприлични жестове и действия, вербален тормоз със сексуално съдържание, разпространение на истории и изображения със сексуален подтекст, съблазняване от друго дете или възрастен, злоупотреба с власт при подстрекаване, изнудване, склоняване и/или принуждаване към сексуални действия.

1.4. Форми на кибернасилие: обидни колажи, снимки, видеа, коментари, обаждания и изпращане на обидни съобщения (SMS, MMS, съобщения в социалните мрежи и др.), използване на дискриминативни и обидни етикети, използване на език на омраза, каржба на профили.

2. Отговор на училището:

2.1. На първо ниво действията се предприемат от класен ръководители или учител заедно с родител, като се осъществява педагогическа работа – индивидуално, за група ученици или за целия клас.

2.2. При наличие на щети от материален характер – те се възстановяват.

2.3. Ако педагогическата работа не дава резултати насилственото поведение се повтаря, а последствията са по-сериозни, то тогава следва да се предприемат действия, предписани за ситуации от второ или трето ниво.

3. Документиране:

Ситуациите от първо ниво не се регистрират в Дневник за ситуации на насилие или тормоз, защото са първа проява на насилие и не се тълкува като тормоз.

4. Последователност на процесите на интервенция:

4.1. Прекратяване на ситуацията и успокояване/интервенция към всички участници.

4.2. Класният ръководител/учителят подробно се информира за случилото се от всички свидетели и участници в ситуацията на насилие.

4.3. Уведомяване на родител от класния ръководител/учителя.

4.4. Консултации – предприемане на индивидуални разговори с участниците от класния ръководител/учителя.

4.5. Мерки и действия от страна на класен ръководител/учител – намиране на решение, което удовлетворява страните и служи за пример на наблюдателите.

4.6. Проследяване на изпълнението на предприетите мерки и действия.

Второ ниво

1. Повтаряне на едни и същи нарушения на правилата или насилие с по-сериозни последици - тормоз.

1.1. Форми на физически тормоз: шамаросване, удряне, стъпкване или късане на дрехи, ритане, обграждане, плюене, отнемане и разрушаване на нечия собственост, дърпане на нечий стол изпод него, дърпане за уши или коса.

1.2. Форми на психически тормоз: изнудване, заплашване, несправедливо наказание, забрана за общуване, отхвърляне и манипулация, подигравки, отправени пред целия клас или група, публично унижение, обиди; интригантстване, разпространяване на слухове, публично отхвърляне и игнориране, неприемане, манипулиране и използване.

1.3. Форми на сексуален тормоз: сексуално докосване, показване на порнографски материали, показване на интимни части на тялото и сваляне на дрехи, подтикване или принуждаване към сексуални действия, заснемане в сексуални пози.

1.4. Форми на кибертормоз: непоискано заснемане и разпространяване на снимки и видео, злоупотреба с влогове, блогове, форуми, социални мрежи, заснемане и разпространение без разрешение, унижителни за детето снимки/видео, кражба на профил и използване език на омраза.

2. Отговор на училището:

2.1. Предприемат се действия от класен ръководител/учител заедно с педагогически съветник, председател или представител на координационния съвет и задължително участие на родител, като се уведомява директор.

2.2. По преценка се подава сигнал до ОЗД и/или полиция. Координационният къвет прави оценка на риска и може да даде становище за инициране на работа по случая.

3. Документиране:

3.1. Ситуацията на тормоз се описва в Дневник със ситуации на насилие или тормоз от свидетеля на случилото се или класния ръководител/учител.

3.2. Възстановяване на щети при наличие на такива.

4. Последователност на процесите на интервенция:

4.1. Прекратяване на ситуацията и успокояване/интервенция към всички участници.

4.2. Класният ръководител/учителят подробно се информира за случилото се от всички свидетели и участници в ситуацията на насилие. Всеки служител, който е станал свидетел на насилието, може да подаде сигнал към ОДЗ.

4.3. Учителят/класният ръководител съобщава на Координационния съвет за случая. Прави се оценка на случая и по преценка на директорът подава сигнал от името на институцията до ОЗД и/или полицията и се иницира работа по случая.

4.4. Уведомяване на родител.

4.5. Мерки и действия – работа на Координационния съвет: анализ на ситуацията от регистъра и предприемане на работа по случая.

4.6. Проследяване на изпълнението на предприетите мерки и действия.

Трето ниво

1. Системна злоупотреба, както и ситуации, в които съществува опасност за живота и здравето за който и да е от участниците в ситуацията.

1.1. Форми на физически тормоз: сбиване, задушаване, събаряне, причиняване на изгаряния и други наранявания, намушкване с остър предмет, провесване от прозорец или високо място, ограничаване на движението, лишаване от храна, излагане на ниски или високи температури и заплашване с оръжие.

1.2. Форми на психически тормоз: сплашване, изнудване със сериозни заплахи, насилствено отнемане на пари и вещи, клетви, които накърняват сериозно достойнството, публично унижение, ограничаване на движението, склоняване за употреба на психоактивни вещества, включване в антисоциални групи и организации, изолация, групово измъчване на индивид или група и организиране на банди, последиците от които нараняват други.

1.3.Форми на сексуален тормоз: съблазняване от друго дете, злоупотреба с власт при подстрекаване, изнудване, склоняване и/или принуждаване към сексуални действия, блудство, изнасилване, кръвосмешение.

1.4.Форми на кибертормоз: повторно действие на непоискано заснемане и разпространяване на снимки и видеозаписи, злоупотреба с влогове, бологове, форуми, социални мрежи, профили и лични данни, заснемане без разрешение, заснемане и разпространение на сцени на насилие, разпространение на записи и снимки и видео на детска порнография.

2.Отговор на училището:

2.1.На трето ниво се уведомява незабавно ОЗД и/или полицията. Действията на ниво институция се предприемат от директора заедно с Координационния съвет със задължителното участие на родител и компетентни власти, организации и услуги (центрове за социална работа, здравни центрове, отдел за закрила на детето, полиция и др.)

2.2.Ако присъствието на родител не е в най-добър интерес на детето, например би го наранил, застрашил безопасността му или би нарушил училищната процедура, директорът следва да информира отдела за закрила на детето, центъра за социална работа и/или полицията.

2.3.При материална щета се съставя Протокол за възстановяване на щетата.

3.Документиране:

Ситуациите на тормоз от трето ниво се описват в Дневник за ситуации на насилие и тормоз, като по тях се предприема интензивна работа, включваща всички участници; правят се оценки на потребностите и план за действие, както и се инициират процедури в съответствие със Закона за закрила на детето, Наредбата за приобщаващото образование, ЗПУО.

4.Последователност на процесите на интервенция:

4.1.Прекратяване на ситуацията и успокояване/интервенция към всички участници.

4.2.Класният ръководител/учителят подробно се информира за случилото се от всички свидетели и участници в ситуацията на насилие. Незабавно се уведомява директорът и се подава сигнал кам ОЗД и/или органите на полицията.

4.3.Уведомяване на родител.

4.4. Консултации – предприемане на индивидуални разговори с участниците.

4.5.Мерки и действия от страна на Координационния съвет, интензивна работа по случая, информиране и насочване към други служби и/или услуги от страна на директора. Ако друга организация или услуга е въввлечена в работата с детето или ученика, институцията установява връзка с тези организации или услуги и синхронизира дейностите.

4.6.Проследяване на изпълнението на предприетите мерки и действия.

V. НАСОКИ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ

1.Прекратяване на ситуация на насилие и тормоз

Задължение на всеки служител на институцията е да се намеси, за да прекрати ситуация на насилие/тормоз, на която е станал свидетел или за която е получил сигнал (от дете, родител или друг служител от училището);

- в случай на физически тормоз децата трябва да бъдат разделени и да се прекрати физическият контакт между тях незабавно; когато има опасност за живота на детето, неговото здраве и физическия интегритет може да се използва разумна физическа сила под формата на избутване, издърпване, задържане на място.

- не трябва веднага да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията. Това може да се случи на по-късен етап. Важното е учителят ясно да обяви пред всички, че това е насилие и то е недопустимо поведение. В този момен не е добре да се разпитва за подробности и детето, което е потърпевшо, особено в присъствието на детето, което е нанесло насилието/тормоза и на други деца, защото това може да урони неговото достойнство. Фокусът на интервенцията трябва да

бъде насочен към децата – свидетели на насилието, към средата, а не към активните участници и потърпевшите в ситуацията на насилие;

- когато става въпрос за първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата или да се наложи друга предварително съгласувана мярка.

2.Подход за възстановяване на щетата

Подходът за възстановяване на щетата се основава на принципа, че „всяка щета нанесена на друг, трябва да бъде възстановена” и включва съответните действия в тази посока. Важно е преди да се прилага подходът да бъде предварително съгласуван с цялата общност, включително и с децата, и да бъде част от политиката на институцията. Възстановяване на щетата е принцип, който предполага, че хората правят грешки. Грешките следва да бъдат поправени, като същевременно не се налагат наказания. Този принцип подчертава поемането на отговорност за неприемливо поведение и за позитивно решаване на проблема. Възстановяването на щетите успешно може да се прилага за материални и за нематериални щети.

Подходът за възстановяване на щетата изисква време и по-задълбочен разговор с детето, което е извършило насилие, за да му се помогне да разбере какви са последствията от неговата постъпка. Поради тази причина е най-добре този подход да се приложи от учителя/класния ръководител, педагогическия съветник. Важно е учителят със спокоен и умерен тон, както и с държанието си, да покаже ясно, че проблемът е в начина на поведение, а не в личността на самия ученик, и че се действа с оглед отново да се възстановят ценностите, към които цялото училище е придържа, а не за да бъде наказан:

- като първа стъпка учителят/класният ръководител изслушва детето. Не е желателно детето да се изслушва съвместно с потърпевшото дете;

- ключов момент във възстановяването на щетата е, че учителят/класният ръководител разговаря с детето, а детето само предлага как ще поправи грешката си, с което отново ще се възстанови нарушената ценност. С това негово предложение трябва да се съгласи и детето, което е потърпевш от насилието. Този процес се медира от ангажирания в случая учител/класен ръководител, педагогически съветник;

- след изясняване на ситуацията и постигане на договореност, учителят/класният ръководител за определен период от време проследява поведението на децата и дава обратна връзка. Учителят може да потърси съдействие и от другите учители, които също да наблюдават поведението на децата и да реагират своевременно. Педагогическият съветник също може да подпомогне работата на учителя като наблюдава детето във взаимоотношенията му с другите деца и даде насоки за действията и мерките които учителят да предприеме при необходимост;

- при преценка може да бъде насочено към услуги в общността.

3. Действия при инцидент, криза или при повторна ситуация на насилие и тормоз

При повторна ситуация на насилие или когато има случай на инцидент или криза се следват предписанията според Класификацията на формите на насилие и тормоз (раздел IV) и се предприемат съответните действия:

- при инциденти и кризи се препоръчва работа в групов формат (например работа с цялата група/класа), като кризисната интервенция е от минимум 45 минути до 1 час и 30 минути в определени рамки – затворено пространство, в което участниците не допускат нови лица и др. Предлага се пространство, в което да се вентилират емоциите от преживяното и да се даде възможност за преработка. Тази интервенция може да се извърши от педагогическия съветник, а при липса на такъв трябва да се потърси външно съдействие. Ключово при интервенцията на възрастните е приемането на разбирането, че детето, обект на тормоз, не се нуждае от състрадание, а детето, извършител на тормоз, не се нуждае от

наказание, особено което го унижава, а от разбиране и емпатия, за да може то да развие това чувство към другите;

- работата с деца, които са обект на тормоз, трябва да бъде насочена към формиране на умения за справяне с подобно поведение. Важно е учителят/класният ръководител да поговори с детето, по възможност още същия ден (или веднага след като е разбрал за случая, ако се касае за ситуация, за която е научил случайно) и да разбере какво точно се е случило. Ако е необходимо отделни факти могат допълнително и дискретно да бъдат проучени;

- погрешно е открито и публично пред другите деца да се оказва подкрепа на потърпевшото дете, защото това допълнително ще урони достойнството на детето пред неговите връстници. При този първи разговор е важно да се предложи на детето подкрепа, като се разговаря с него какво точно ще му помогне да се почувства сигурно;

- необходимо е да се подчертае поверителността на разговора, като се спомене кои ще бъдат уведомени за случилото се;

- детето трябва да почувства доверие и сигурност за споделяне, което е особено важно ако насилието се повтори. Може да му се предложи да поговори с педагогическият съветник в училище;

- не е препоръчително да се прави среща между детето, върху което е упражнено насилието, и детето, което е извършило насилието, с цел да се помирят и разберат. Такива срещи могат да доведат до неблагоприятни последици. При създаване на необходимите условия и след съответно обучение на специалистите в училище може да се реализира медиация с цел възстановяване на емоционалната и моралната щета и взаимовръзките между децата;

- необходимо е детето да бъде наблюдавано известен период от време – как се чувства, при необходимост отново се разговаря с него;

- необходимо е да се работи с наблюдателите, когато се прекратява или управлява ситуация на тормоз, като всички, които са били там, следва да видят какво се прави съгласно правилата на училището;

- валидират се правилата и етиката на поведение и се подкрепят тези, които са се намесили в защита на ценностите на институцията. На останалите се споделя очакването да направят същото, ако се случи отново;

- насърчават се отговори на насилието с думи, търсене на помощ и съобщаване за случая;

- при преценка детето може да бъде насочено към услуги в общността.

4. Насочване на детето и неговите родители към програми и услуги в общността

Насочването на детето и неговите родители към консултация и психологическа работа следва да се осъществява от педагогическия съветник, от учителя/класния ръководител. Насочващият трябва да е запознат с услугите в общността и да даде пълна и конкретна информация на родителите за възможните услуги и програми – къде може да се консултират, колко струват консултациите, какво представляват консултациите, какъв е метода на работа и т.н. Важно е насочването да се направи конкретно и с грижа, за да могат родителите и детето да се възползват, а не да го приемат като наказание.

5. Действия при насилие на дете/ученик срещу член на екипа на институцията

Действието се прекратява незабавно от възрастен, който е в близост до мястото на извършеното насилие.

Оказва се помощ, в случай че има пострадал/пострадали.

Детето трябва да бъде отделено с оглед на възстановяване на сигурността.

Отделянето на детето може да бъде временно до успокояването му, осъществява се психологическо консултиране/кризисна интервенция.

Уведомяват се родителите на детето.

С детето започват дейности за установяване на причините, изясняване на ситуацията, оценка на проблема. С него задължително разговаря психолог/педагогически съветник. Последният дава становище след оценката на проблема и поведението за целите на вземането на решение за последствията от педагогическия съвет.

Училището организира провеждане на педагогически съвет за вземане на решение за последващи действия. Обсъждат се възможни действия и се прави план за работа с детето.

6. Действия при насилие на възрастен срещу дете/ученик

При насилие на възрастен над дете незабавно се подава сигнал към ОЗД и/или полицията и се свиква Координационния механизъм за дете в риск.

Училището извършва последователни действия – описани в раздел VI на настоящата Политика.

С пострадалото дете разговаря психолог/педагогически съветник, който прави оценка и изготвя становище.

VI. НАСОКИ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ

1. Кога се подава сигнал за дете в риск?

Съгласно Закона за закрила на детето (чл.7, ал.1) „Лице, на което стане известно че дете се нуждае от закрила, е длъжно незабавно да уведоми дирекция „Социално подпомагане”, Държавна агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи”.

Съгласно ал.2 „Същото задължение има и всяко лице, на което това е станало известно във връзка с упражняваната от него професия или дейност, дори и ако то е обвързано с професионална тайна”.

2. Кой подава сигнал за дете в риск или в ситуация на насилие и тормоз?

При идентифициране на случаи на насилие и тормоз на деца/ученици в училище директорът на институцията следва да бъде незабавно уведомен. От страна на институцията сигналът се подава от директора.

Всеки член на институцията, който е станал свидетел на ситуация на насилие и тормоз е длъжен незабавно да уведоми ОЗД и/или полицията.

Съгласно Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето (чл.10, ал.5) в случаите, отнасящи се до насилие над дете, се разглеждат и анонимни сигнали.

В случай на подозрение за ситуация на тормоз, всеки служител в институцията може да проведе консултация, като се свърже с Националната телефонна линия за деца и разговаря с консултант на телефон: 116 111, а в ситуации на кибернасилие и кибертормоз с Националния център за безопасен интернет на телефон: 124 123 или чрез сайта www.safenet.bg

3. Къде може да се подава сигнал за дете в риск или в ситуация на насилие и тормоз?

Към Държавна агенция за закрила на детето функционира Национална телефонна линия за деца 116 111, която работи 24 часа в денонощието и предоставя консултиране, информиране и помощ по всякакви въпроси и проблеми, свързани с деца. В случаи, касаещи насилие и тормоз в интернет сигнал може да се подава и към Националния център за безопасен интернет на телефон 124 123, имейл helpline@online.bg и чат в сайта www.safenet.bg

Сигнал може да бъде подаден и към националния телефон за спешни повиквания: 112.

Според Координационния механизъм, в случай че сигналът за насилие бъде приет от някой от органите за закрила – той е длъжен да уведоми за тов останалите незабавно до 1 час от регистриране на сигнала, включително по телефон и факс. Сигналът се изпраща в

дирекция „Социално подпомагане” по настоящ адрес на детето. Съгласно Координационния механизъм във всеки един отдел „Закрила на детето” при дирекция „Социално подпомагане” началникът на отдела е на разположение, като той определя отговорен социален работник. В отдел „Закрила на детето” определеният отговорен социален работник извършва проверка на сигнала до 24 часа от неговото постъпване.

При проучването социалният работник може да потърси съдействие от страна на училището – информация за детето, за взаимоотношенията му с децата, впечатления на учителите, т.е. информация с която да бъде направена оценка на случая. При проучването на сигнала и предприемането на действия се изисква работа в екип от страна на различни специалисти, за да се направи точна оценка и да бъдат съгласувани действията на различните специалисти.

В случай че бъде установен риск за детето, трябва да бъдат предприети мерки за закрила и да започне работа по случая. Изготвя се общ план, в който се описват планираните мерки, като социалният работник е отговорен и следи за изпълнението на плана. Мултидисциплинарният екип на местно равнище следва да си постави единна стратегическа цел, за постигането на която следва да изготви съвместен план за действие по разписани конкретни задачи със срок за изпълнение. Всеки един от участниците в мултидисциплинарния екип набелязва и предлага на останалите от екипа конкретни задачи по случая, които да изпълни съобразно собствените си правомощия и в съответствие с нормативната уредба. Конкретните задачи за изпълнение следва да бъдат зададени така, че да може всеки участник да действа съобразно оперативната си самостоятелност, като изпълнението на конкретните дейности и задачи бъде подкрепено със съдействието на останалите участници и в същото време това да спомогне за крайния резултат – дългосрочна цел, която трябва да гарантира в най-голяма степен интереса на засегнатото дете.

Ролята на социалния работник е свързана с проучване на семейната среда и предприемане на мерки за закрила. В същото време той има правомощията и ангажимента да консултира родителите, да подпомогне тяхната ангажираност в работата с детето на равнище училище. Социалният работник може да консултира семейството, да насочи родителите и детето към подходящи социални услуги и консултации.